

Celoživotné vzdelávanie na univerzitách a dobrovoľníctvo v Európe: reflexie z Národných správ na danú tému október 2011

Autor: Nick Ockenden (IVR)

1. Úvodné informácie: Národné správy

Jedným z hlavných výstupov projektu VALUE bola príprava súboru Národných správ. Každá partnerská krajina¹ vypracovala správu, ktorá opisovala podstatu a rozsah spolupráce medzi celoživotným vzdelávaním na univerzitách a organizáciami, ktoré zapájajú a podporujú dobrovoľníkov. Správy obsahovali aj príklady dobrej praxe a výzvy pre budúce obdobie.

Sumár, ktorý vám v tomto dokumente predstavíme, vychádza z Národných správ dvanástich Európskych krajín, ktoré boli pripravené v období od konca roku 2009 do leta roku 2011². Rovnako zahŕňa aj informácie z priebežnej správy k projektu, ktorá bola pripravená v polovici realizácie projektu – v apríli 2010. Zistenia uvedené v tejto správe nie sú komplexné, skôr majú za cieľ poskytnúť len výber tém, ktoré vnímame ako naliehavé. V prípade, že potrebujete viac informácií nájdete všetky národné správy v plnom znení na stránke k projektu - www.valuenetwork.org.uk. Zároveň je potrebné uviesť, že dôkazy uvedené v tejto správe vychádzajú iba z jednotlivých národných správ, ktoré boli pripravené jednotlivými partnermi projektu. Všetky zdroje a referencie sú uvedené v konkrétnych národných správach.

2. Situácia v Európe

Na opísanie interakcií medzi celoživotným vzdelávaním prebiehajúcim na univerzitách a dobrovoľníctvom v Európe boli – pre účel tejto správy – vytvorené tri modely. Tieto modely predstavujú spektrum interakcií od veľmi vysokej úrovne až po takmer žiadnu. Tieto modely nehovoria nič o tom, že jedna zo situácií je lepšia ako tá druhá, skôr poukazujú na to, že prax sa v jednotlivých prípadoch od seba líši. Do každého modelu je zaradených niekoľko krajín – vždy podľa toho, aký model tam prevažuje. Niektoré krajiny, hoci sú zaradené do jedného modelu, môžu mať niečo spoločné s iným modelom a môže dochádzať k stieraniu hraníc

¹ Okrem Belgicka (organizácie CEV a EUCEN boli totiž partnermi v oblasti diseminácie, a preto v rámci projektu nepripravovali národnú správu). Všetky Národné správy si môžete stiahnuť v rôznych jazykoch na stránke www.valuenetwork.org.uk.

² Rakúsko (2009), Nemecko (2010), Taliansko (2009), Holandsko (2010), Maďarsko (2011), Poľsko (2009), Rumunsko (2011), Slovensko (2009), Slovinsko (2009), Španielsko (2010), Turecko (2010) a Veľká Británia (2009).

medzi jednotlivými modelmi. Každý z uvedených modelov je nižšie popísaný a pri každom nájdete kľúčové charakteristiky. Každý z nich zároveň umožňuje istú úroveň rozmanitosti.

3. Prvý model: veľa interakcie

3.1 Popis

Do tohto modelu patrí Veľká Británia, Nemecko, Holandsko a Španielsko, kde boli pozorované mnohé príklady interakcie, pričom táto interakcia je zároveň veľmi zaužívaná. Ako príklad možno spomenúť univerzity poskytujúce akreditáciu pre zamestnancov a dobrovoľníkov dobrovoľníckych organizácií. Vo Veľkej Británii napríklad prieskum odhalil, že až 23 univerzít (z celkového počtu 128) ponúka nejakú formu cielenej akreditácie pre zamestnancov alebo dobrovoľníkov dobrovoľníckych organizácií.

Interakcia sa môže rozvinúť aj na individuálnejšej báze. Vo Veľkej Británii majú univerzity vysoký stupeň autonómie pri vytváraní vlastných prístupov. To má za následok, napríklad, že si Univerzita v Liverpoole vytvorila inovatívne partnerstvo s organizáciou the National Trust. Zamestnanci univerzity napríklad, usporadúvajú pre verejnosť a dobrovoľníkov prednášky a krátke kurzy o histórii a architektúre Speke Hall, ktorú vlastní National Trust. Dobrovoľníci následne toto vzdelanie uplatňujú vo svojej dobrovoľníckej činnosti, keď fungujú ako sprievodcovia v danej pamiatke. Univerzita takisto ponúka akreditáciu pre dobrovoľníkov prostredníctvom tzv. Personal and Professional Development Award – ide o akreditačný proces uznávania osobného a profesijného rozvoja.

Na školenia dobrovoľníkov sa zameriavajú aj v Španielsku, kde univerzity ponúkajú kurzy napr. zamerané na partnerskú spoluprácu v oblasti rozvoja, ktoré sú určené práve pre dobrovoľníkov. Takýto prístup je veľmi rozvinutý napríklad aj v Nemecku, kde až 50 inštitúcií poskytuje istú formu vzdelávania dospelých. Napríklad projekt UNIAKTIV, ktorý realizuje Univerzita v Duisbergu, vytvoril v miestnych MVO pre študentov viac ako 300 dobrovoľníckych príležitostí (vrátane špecializovaných dobrovoľníckych aktivít ako napríklad príprava marketingových stratégií alebo príprava podnikateľských zámerov).

3.2 Charakteristika

Dobrovoľníctvo je v Nemecku, Španielsku a Veľkej Británii veľmi populárnou aktivitou. Prieskumy realizované v Anglicku napr. ukazujú, že až 40% obyvateľov sa tam aspoň raz ročne zapája do formálneho dobrovoľníctva (teda prostredníctvom organizovaných skupín, klubov alebo organizácií). Prieskum, ktorý bol realizovaný v Nemecku v roku 2008 ukázal, že do formálneho dobrovoľníctva sa tam zapája 34% obyvateľstva. Vysoká miera zapájania sa do dobrovoľníctva môže byť výsledkom dlhej histórie tohto fenoménu a tiež trendov ako napr. profesionalizácie dobrovoľníckeho sektora, ktorú možno pozorovať na rapídne sa zvyšujúcom počte platených zamestnancov pracujúcich v tomto sektore. Dobrovoľníctvo v týchto krajinách je tiež veľmi uznávané a vysoko si ho

enia aj vlády týchto krajín. Napríklad v Holandsku vláda podporuje každoročné oceňovanie najlepších dobrovoľníckych projektov. Vlády v tomto prípade môžu zameriavať svoj záujem na prepojenie dobrovoľníctva a zamestnateľnosti, pretože táto otázka začína byť veľmi relevantná najmä s ohľadom na globálnu recesiu a krátenie verejných výdavkov. V Španielsku sa na poskytovanie odborného školenia pre nezamestnaných zameriavali už dávno pred recesiou, kým v Holandsku vláda začala spolupracovať s dobrovoľníckym sektorom na posilnení uznávania predchádzajúceho vzdelávania (VPL) až na začiatku ekonomickej krízy v roku 2008³. Hoci takýto prístup môže byť pre zapojených ľudí veľmi prínosný, existujú obavy, že dôraz na odborný element celoživotného vzdelávania sa môže stať prioritou na úkor tzv. voľnočasového učenia.

Kým prepojenie medzi celoživotným vzdelávaním na univerzitách a dobrovoľníctvom môže byť kvalitné, financovanie a štrukturálne problémy môžu stále zostávať hlavnou výzvou. Toto je aktuálne najmä vo Veľkej Británii, kde nedávno prijaté opatrenia výrazne zdvihli náklady na udeľovanie kvalifikácií / akreditačné moduly, čo priamo ohrozuje existenciu poskytovania programov celoživotného vzdelávania na niektorých univerzitách. Nemecko v súčasnosti takisto čelí veľkým výzvam. Tam sa service learning a pokračujúce vzdelávanie zvyčajne realizuje a rozvíja v často rigidných rámcoch, ktoré okliešťujú schopnosť týchto programov prispôbiť sa potrebám a charakteristikám neziskových organizácií alebo relevantným témam.

4. Druhý model: istá forma interakcie

4.1 Popis

Do tohto modelu patria z partnerských krajín Rakúsko, Taliansko a Slovensko. V každom prípade tam existuje istá forma interakcie medzi univerzitami a dobrovoľníctvom – napríklad umiestňovanie študentov do dobrovoľníckych organizácií. Existujú tu však aj ďalšie zaujímavé príklady, ktoré siahajú za oblasť dobrovoľníctva študentov. Napríklad v Taliansku dobrovoľníci a zamestnanci dobrovoľníckych organizácií navštevujú univerzity, kde študentom rozprávajú o svojej práci. Tiež tu nájdeme príklady spoločných výskumných projektov, na ktorých spolupracovali univerzity s dobrovoľníckymi organizáciami. V Rakúsku existuje aj ďalšia forma interakcie – univerzity tu poskytujú vzdelanie pre manažérov dobrovoľníkov.

4.2 Charakteristika

Dobrovoľníctvo v týchto krajinách je považované za veľmi populárne, keďže v Rakúsku sa doň zapája 44% a na Slovensku 33% populácie. V Taliansku, kde je v súčasnosti miera zapájania sa nižšia, sa však tento fenomén tiež rýchlo rozširuje: počet dobrovoľníckych organizácií od roku 1995 do roku 2003 stúpol o 152% (tento nárast však nemusí byť nutne spojený s nárastom dobrovoľníkov). Vyššia participácia sa pritom uskutočňuje často v kontexte podpory

³ Recesia sa vzťahuje k spomaleniu ekonomiky v roku 2008. Národné správy boli napísané, pred krízou Eurozóny, ktorá vypukla v lete 2011, takže túto krízu nezohľadňujú.

dobrovoľníctva vládou a v kontexte legislatívy, ktorá podporuje rozvoj dobrovoľníctva. Na Slovensku sa takáto podpora viaže skôr k dobrovoľníctvu mladých ľudí a dobrovoľníctvu nezamestnaných, kým Taliansky rámcový zákon o dobrovoľníctve poskytuje definície a princípy, podľa ktorých sa tento sektor správa.

V týchto krajinách sú aktivity celoživotného vzdelávania na univerzitách často prítomné a dokonca veľmi dobre zavedené. Často však dochádza k tomu, že existujú iba v rámci istého sektora, napríklad v rámci vzdelávania, prípadne v rámci poradenstva – tak je to napríklad na Slovensku a ich chápanie môže byť veľmi obmedzené – tak ako napríklad v Taliansku, kde sa v roku 2005 do aktivít celoživotného vzdelávania zapojilo iba 6% obyvateľov. Vlády týchto krajín však podporujú rozvoj celoživotného vzdelávania na univerzitách. Tento prístup je zrejme najmarkantnejší v Rakúsku, kde vznikla národná stratégia a rakúska pracovná skupina, ktoré sa venujú otázke vzdelávania v neskoršom veku. Napriek nízkemu pochopeniu tejto otázky existuje aj v Taliansku pracovná skupina, ktorá posilňuje koordináciu a rozvoj národného a regionálneho systému poskytovania celoživotného vzdelávania univerzitami.

Vzájomná informovanosť o aktivitách iných sektorov však zostáva veľmi obmedzená. Podobne limitovaná je aj informovanosť o prínosoch dobrovoľníctva v oblasti vzdelávania. Hoci v týchto krajinách existujú kvalitné príklady dobrej praxe, medzi rôznymi regiónmi existujú v tejto oblasti veľké rozdiely.

5. Tretí model: obmedzená interakcia

5.1 Popis

Tento model je charakteristický pre krajiny ako Poľsko, Slovinsko, Rumunsko, Maďarsko a Turecko. Medzi univerzitami a dobrovoľníckymi organizáciami existuje iba limitovaná alebo žiadna interakcia. Interakcia, ktorá sa v týchto krajinách na danej úrovni odohráva, sa vo veľkej väčšine týka dobrovoľníctva študentov – napríklad stáží alebo dobrovoľníckych pozícií. Môže ísť o povinnú súčasť univerzitných kurzov – napríklad v Turecku existuje kurz v oblasti komunitných služieb, kedy študenti počas jedného semestra pre vybranú MVO dobrovoľnícky odpracujú 28 hodín. Podobne niektoré univerzity v Slovinsku požadujú od študentov, aby sa zúčastnili stáže v trvaní od jedného do troch mesiacov. Táto stáž je podmienkou pre ukončenie štúdia⁴. V iných prípadoch sa študenti zapájajú do nepovinného študentského dobrovoľníctva – napríklad študenti z Vysoké školy Károly Róbert propagujú a organizujú v mene Maďarského Červeného kríža darcovstvo krvi, prípadne v mene inej organizácie s názvom Add tovább (Pošli ďalej) realizujú aktivitu, v rámci ktorej umiestňujú študentov z Univerzity ELTE v Budapešti do mládežníckych organizácií.

⁴ Táto forma aktivity nespĺňa definíciu dobrovoľníctva ako aktivity realizovanej z dobrej vôle – ak je dobrovoľníctvo požadovanou súčasťou univerzitného kurzu, stáva sa totiž v podstate vynútenou aktivitou.

Napriek tomu však v týchto krajinách existujú príklady interakcie, ktoré presahujú oblasť dobrovoľníctva študentov, hoci často zostávajú osamotené (nešíria sa ďalej) a izolované. Kurzy o dobrovoľníckom sektore na niektorých univerzitách existujú – ako príklad môžeme uviesť kurz s názvom Mimovládne organizácie na Univerzite Sakarya v Turecku. V Poľsku tiež nájdeme zaujímavý príklad interakcie – existuje tam 16 partnerstiev medzi klasickými univerzitami a univerzitami tretieho veku. Sem napríklad patrí akreditovanie dobrovoľníctva. Zamestnanci univerzity vo Varšave tejto spolupráci venujú svoj čas a bez nároku na odmenu poskytujú prednášky a kurzy, pričom tento proces koordinuje združenie dobrovoľníckych centier Varšavy.

Tieto krajiny boli do tretieho modelu umiestnené aj kvôli tomu, že rôzne zainteresované skupiny veľmi nechápu prepojenie medzi celoživotným vzdelávaním na univerzitách a dobrovoľníctvom. Všetky dôkazy naznačujú, že interakcia prebieha iba v obmedzenej miere, ale v niektorých prípadoch môže nedostatočná znalosť o realizovaných aktivitách skôr poukazovať na nedostatok dôkazov a nie na nedostatok samotnej aktivity.

5.2 Charakteristika

Tieto krajiny majú sklon demonštrovať nižšiu úroveň zapájania sa obyvateľov do dobrovoľníckych aktivít (v Poľsku sa do nich zapája 10%, v Maďarsku 11% a v Rumunsku 14% obyvateľov) a sú charakteristické relatívne nedávnym rozvojom dobrovoľníctva ako takého (napríklad dobrovoľníctvo sa v týchto krajinách vo svojej modernej forme objavilo až po roku 1989). Táto skutočnosť môže znamenať, že dobrovoľníctvo ako aktivita nie je pevnou súčasťou spoločnosti a jeho širšie prínosy pre jednotlivcov tým pádom zrejme nie sú všeobecne chápané ani uznávané. Dobrovoľníctvo je v týchto krajinách zakotvené do politiky, čo však neznamená, že má veľkú podporu. Napriek tomu existujú náznaky, že by sa to mohlo zmeniť. Napríklad v Turecku sú mladší ľudia považovaní za skupinu, ktorá si čoraz viac uvedomuje, aký osobný prínos pre nich dobrovoľníctvo má. Dôkazom toho je aj to, že práve táto skupina sa do dobrovoľníctva začína viac zapájať. Podobne v Poľsku nedávno prijatý zákon o verejnoprospešných aktivitách a dobrovoľníctve (2003) naznačuje rozvoj nového politického prostredia, ktoré je k takýmto aktivitám naklonené. Nakoniec spomeňme Rumunsko, kde sa v posledných rokoch veľmi rozvinula infraštruktúra dobrovoľníctva – v roku 2001 tam vzniklo prvé dobrovoľnícke centrum a dnes tam funguje národná sieť zastupujúca 15 centier.

Zatiaľ čo sektor zameraný na vzdelávanie ponúka široké spektrum príležitostí pre vzdelávanie dospelých a odborné vzdelávanie, nie vždy sa chápe aj v kontexte celoživotného vzdelávania. Napriek tomu je však možné, že sa táto situácia čoskoro zmení, pretože sa tu za posledné roky zvýšil počet systémov, ktoré zabezpečujú uznávanie predchádzajúceho vzdelávania. V Slovinsku bol v roku 2004 katalyzátorom takéhoto rozvoja Bolonský proces. Účasť na vzdelávaní dospelých však vo všeobecnosti zostáva nízka – do celoživotného vzdelávania sa zapája menej než dve percentá dospelých vo veku 25 – 64 rokov.

6. Faktory ovplyvňujúce úroveň interakcie

Z analýzy národných správ vyplynulo niekoľko faktorov, ktoré – ako sa zdá – ovplyvňujú úroveň interakcie medzi celoživotným vzdelávaním na univerzitách a dobrovoľníctvom. Medzi týmito faktormi môžeme spomenúť napríklad:

- Popularita dobrovoľníctva. Do tejto oblasti patrí úroveň zapájania sa obyvateľov do dobrovoľníckych aktivít⁵ a úroveň podpory zo strany vlády. Tie krajiny, v ktorých sú obe úrovne vyššie, majú sklon demonštrovať vyššiu úroveň interakcie. Historické a kultúrne faktory sú v tomto kontexte taktiež dôležité. Post-komunistické krajiny východnej Európy často čelia silnému dedičstvu tzv. „povinného dobrovoľníctva“, keď boli ich občania nútení stráviť jeden deň v roku dobrovoľníckymi aktivitami v prospech krajiny. V mnohých ohľadoch to prispelo k podozrievavosti a nedôvere voči dobrovoľníctvu. Okrem toho to mnohokrát znamená, že dobrovoľníctvo nemá v týchto krajinách takú dlhú históriu ako inde a často tam chýba moderná a zavedená infraštruktúra, ktorá by dobrovoľníctvo podporovala.
- Miera pochopenia a uznania prepojenia medzi dobrovoľníctvom a vzdelávaním, či už vládou, organizáciami alebo jednotlivcami. Tam, kde toto prepojenie existuje, napríklad prostredníctvom prepojenia medzi dobrovoľníctvom a zamestnateľnosťou, bola často nájdená vyššia úroveň interakcie.
- Entuziazmus, záujem a angažovanosť jednotlivcov v rámci univerzít. Do istej miery sme si v každej z krajín, ktoré preukázali existenciu interakcie medzi univerzitami a dobrovoľníctvom, všimli, že úspech v tejto oblasti môže byť pripísaný aktivitám jednotlivých zamestnancov, ktorí spolupracovali s dobrovoľníckymi organizáciami preto, že sa o túto oblasť sami zaujímali a boli pre ňu zapálení.
- Rozsah vzájomnej informovanosti medzi univerzitami a dobrovoľníckymi organizáciami. V prípadoch, kde jeden sektor nevedel o aktivitách druhého alebo o tom, ako spolupracovať, zostávala interakcia obmedzená.
- Úroveň financovania. Zdá sa, že táto oblasť zasahuje do všetkých krajín. Je to niečo, čo veľmi ovplyvnila ekonomická recesia, dlhé obdobie dostávania sa z nej a krátenie dotácií z verejných zdrojov. Financovanie

⁵ Úroveň dobrovoľníctva v jednotlivých krajinách nie je možné priamo porovnávať, pretože existujú rozdiely v metodológii, ktorú jednotlivé výskumy použili a aj v tom, akým spôsobom boli kladené otázky o dobrovoľníctve. Napriek tomu istým spôsobom naznačujú veľké rozdiely medzi jednotlivými krajinami.

ovplyvňuje dokonca aj tie krajiny, kde je úroveň interakcie medzi univerzitami a dobrovoľníctvom najvyššia. Niektoré krajiny boli recesiou a jej následkami ovplyvnené viac ako iné.